ዕድሜ ለሀይቲ መልዕክተኛ

የ1949 ዓ.ም የማክሰኞ ግንቦት 17 ዕለት፤ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ታሪክ ውስጥ ሊጠቀስ የሚገባ አንድ ድርጊት ሲፈጸም ታይቷል። ይኸውም ኮሎኒያሊስቶችና ኢምፔሪያሊስቶች፣ ሊበራሎችና ካፒታሊስቶች፣ ለግል ጥቅማቸው እርስ በርሳቸው ቢተባበሩና ቢረዳዱም፤ የድሆች አገሮች ሳይፈሩ አንድነታቸውን አጠንክረው ለጋራ አቋማቸው ከተሰለፉ፣ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ላይ የኃያላኖቹን ፍላጐት ለማክሸፍ የሚችሉ መሆናቸው ነው።

በቀድሞ የጄኔቬ የመንግሥታት ማህበር ዘመን፣ ዳኝነቱ የሚፈጸመው ለታላላቆቹ በሚመች ሕግ ስለነበረ፤ ኢትዮጵያ ያ ሁሉ ግፍ ሲፈጸምባት ፍርድ ይታይላት አልተባለም። በኢትዮጵያ ላይ የደረሰው በደል ትምህርት ሆኖ በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ፍጻሜ ላይ በ1945 ዓ.ም በሚያዝያ ወር፣ የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት እንደገና ሲወለድ፤ መብት ለሁሉም እኩል እንዲሆን የመተዳደሪያው ደንብ ቢገልጽም፣ የአንድ ትንሽና የድሀ አገር የተቃውሞ ድምፅ፣ የታላላቆቹን ጥቅም እስከዚህ የሚያበላሽ ይሆናል ተብሎ የታሰበበት አይመስልም። በቀድሞዎቹ የጣልያን ቅኝ ግዛቶች ጉዳይ፤ ግንቦት 17 ቀን 1949 ዓ.ም በተባበሩት መንግሥታት ሸንጎ የሀይቲ መንግሥት ዋና መልዕክተኛ ሴናተር ሰንት ሎት የወሰደው እርምጃና የደረሰው ሁኔታ ምሳሌነቱ ጠቃሚ ነው።

ሊቢያ በሶስት አውራጃ ተከፍላ፣ ሶስት የአውሮፓ ኮሎኒያሊስቶች፣ እንግሊዝ፣ ፈረንሣይና ጣልያን ከአሜሪካ እርዳታ ጋር እያንዳንዱን ክፍለ ሀገር፣ ለአሥር ዓመታት ይዘው እንዲቆዩ ተቀምጦ የቀረበው ሀሳብ፣ በተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ ላይ መጽደቅ ያልቻለው፣ የአንድ ትንሽ የድሀ አገር ወኪል ስለተቃወመና፣ በዚሁ የተነሣ፣ አንድ ድምፅ ስለጐደለ ብቻ ነው።

ሴናተር ሰንት ሎት (ST.LOT) የተባለው የሀይቲ ሬፑብሊክ ዋና መልዕክተኛ፤ ከአገሩ መሪ ከሚስተር ኤስቲሜ ዱ.ማርሴ (ESTIME DU MARSAIS) የተሰጠውን ትእዛዝ ጥሶ የኮሎኒያሊስቶቹን ዕድል ያከሸፈው፣ ጣልያን ወደ ሊቢያ እንዳትመለስ አጥብቀው የሚቃወሙት የዓረብ አገሮች በገንዘብ ገዝተውት ነው ተብሎ በሰፊው ታምቷል። የሀይቲው ዋና መልዕክተኛ ይህንን ከፍተኛ እርምጃ የወሰደው፤ እንደ ሐሜታው በገንዘብ ተደልሎም ከሆነ፣ የተገዛው በኮሎኒያሊስቶቹ ሳይሆን እነሱን የሚቃወሙ በመልማት ላይ በሚገኙ አገሮች ስለሆነ፣ ወገኖቹን ለመጉዳት ያደረገው ኃጢአት የለም። ወይም ደግሞ ጉቦ ሳይቀበል ለድሆች ሕዝቦች የመቆርቆር ስሜቱ ገፋፍቶት የወሰደው እርምጃ ከሆነ፣ ላስገኘው ውጤት በሊቢያ ምድር አንድ ሀውልት እንዲቆምለት ያስፈልግ ነበር። የዚህ ሰው ተቃዋሚነት ባልተጠበቀ መንገድ በድንገት ብቅ ባይል ኖሮ፣ ሊቢያ በሶስት ኮሎኒያሊስቶች ተከፋፍላ ቢያንስ ለአሥር ዓመታት የቅኝ አስተዳደርን እፍዳ ትቀበል ነበር። <u>በተለይም ያ እንደዚያ ከጣልያን እጅ አስጥሉን እያለ ጩኸቱን ያሰማው የትሪፖሊታንያ ሕዝብ፤ የሮማ መንግሥት ተመልሶ እንዳይገባበት በሩን የዘጋለት፣ የሀይቲ ዋና መልዕክተኛ መሆኑን ታሪክ ሊያስታውሰው ይገባል።</u>

የታሰበው ይበላሽብኛል ብሎ ያልጠበቀው የጣልያን መንግሥትና ሕዝብ፤ መራራው ዜና ሲደርሰው እውነት ነው ብሎ መቀበል ጨርሶ አልቻለም። ጣልያኖች ችኩል በሆነው መንፈሳቸው ገና ከመጀመሪያው፤ ኧርነስት ቤቨንና ካርሎ

ስፎርሳ ስለቀድሞዎቹ ኮሎኒዎች መፍትሔ ጉዳይ ሎንዶን ላይ በተስማሙ ጊዜ፣ መንግሥታቸው ተዋግቶ ድል ያገኘ ይመስል በያለበት መፈንጠዝ ጀምረው ነበር።

« ..... ሱማሌና ትሪፖሊታንያ ተመልሰው እጃችን ይሆናሉ ..... ከኤርትራም አሥመራንና ምፅዋን ዜጎቻችን ያስተዳድራሉ ...... » በማለት፤ በራዲዮ ያስተጋቡት ፕሮፓጋንዳ በመጨረሻው ተመልሶ ቅስማቸውን እንደሚሰብረው አርቀው አላሰቡም። የደጋስፐሪም መንግሥት፣ ሙሶሊኒን በቅን በማገልገል በቅኝ አስተዳደር ሥራ ኤክስፔሪያንሳቸው የዳበረውን እነ ኤንሪኮ ቸሩሊን ይዞ፤ ለሞቃዲሾ ሱማሌና ለትሪፖሊታንያ የሚደለደሉትን ሹማምንቶች መምረጥ ጀምሮ ነበር። የተባበሩት መንግሥታት በተለይ ያቋቋመው «ንዑስ ኮሚቴ 15» በቤቨን ስፎርሳ ስምምነት መሠረት ያዘጋጀው ረቂቅ ውሳኔ፤ በተናው ኮሚሲዮን ጸድቆ ለጠቅላላው ጉባኤ የመጨረሻ ውሳኔ ሲቀርብ፣ በጣልያኖች በኩል ያለቀለት ጉዳይ ሆኖ ስለተቆጠረ፣ በሮማ ከተማ የደስታው በዓል የሚከበርበት ፕሮግራም በሚገባ ተዘጋጅቶ፤ ርችቱን ለመተኮስ ከኒውዮርክ የሚተላለፈው ዜና ይጠበቅ ነበር። ዕድሜ ለህይቲ፣ ባልታሰበ መንገድ ጣልያን ለትሪፖሊታንያም ሆነ ለሱማሌ መመለስ በቂ ድምፅ ሳታገኝ ቀረች ተብሎ ሲነገር፣ በመንግሥቱና በሕዝቡ ላይ የደረሰውን ድንጋጤና ብስጭት መለካት አልተቻለም።

የጣልያን ወዳጆች በሚገኙበት በላቲን አሜሪካ የጂዎግራፊ ክልል ውስጥ የሚኖር የአንድ ትንሽ ጥቁር አገር መልዕክተኛ በመቃወሙ ብቻ፣ የተባበሩት መንግሥታት ዳኞች የጣልያንን ፍላጐት የማይፈጽሙበትን ምክንያት ለመረዳት ሕዝቡ አልተዘጋጀም። ይህንንም የመሰለ ችግር ደርሶ የጣልያን ዕድል ሊሰናከል ይችል ይሆናል የሚል ጥርጣሬ አልነበረም። በዤኔቭ የመንግሥታት ማህበር ዘመን፣ የጣልያን ሕዝብ የሚያስታውሰው፣ ኃይለኛው ደካማውን ሲያጠቃ እንጂ፤ የአንድ ትንሽ አገር አስተያየት የሚደመጥ ሆኖ፣ የታላላቆቹን ጥቅም ሲያሰናክል አይደለም። ሙሶሊኒ በኃይሉ ተመርኩዞ፣ ኢትዮጵያን በጦር ሲወጋና ነፃነቷን ሲገፍ፣ የመንግሥታት ማህበር አባሎች የቀዳማዊ ኃይለሥላሴን አቤቱታ ለማዳመጥ አለመፈለጋቸውን፣ የጣልያን ሕዝብ በትክክል ያውቃል። ከዤኔቩ ዘመን ከአሥራ ሶስት ዓመታት በኋላ፣ በተባበሩት መንግሥታት አቋም፤ አባል አገሮች ሁሉ ጌቶቹም ሆኑ ድሆቹ፣ እኩል ድምፅና እኩል መብት አላቸው ተብሎ የሚነገረውን፤ በፋሽስት ሲረገጥ የኖረው የጣልያን ሕዝብ ጊዜው ያፈለቀው የዴሞክራሲ ሥርዓት ነው ብሎ ለመቀበል አልቻለም።

ጣልያን ወደ ቅኝ ግዛቶቿ እንድትመለስ ሳይወሰን በመቅረቱ፣ በሮማ የፖለቲካ አደባባይ ላይ፣ ከቀኝ ፋሽስቶች፤ ከግራ ኮሚኒስቶች፣ የደጋስፐሪን መንግሥት አስጨንቀው በማንገላታት፣ ከምዕራባውያኖች፤ በተለይም ከአንግሎ አሜሪካኖች ጋር በማናቸውም ረገድ የሚያደርገውን ትብብር እንዲያቆም ጠየቁት። የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩ ካርሎ ስፎርሳም ያደረገው ጥረት ሁሉ ስለከሸፈበት፣ የሥራ መልቀቂያ ደብዳቤዬን አቀርባለሁ እስከማግለት ደርሶ ነበር። በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት በደረሰው ሁኔታ፣ ከሁሉ ይበልጥ የደጋስፐሪን መንግሥት ብስጭት ላይ የጣለው፣ ለኢትዮጵያ የታሰበው የኤርትራ ጉዳይ ከፍተኛ ድጋፍ ሲያገኝ፣ ጣልያን ሊቢያንና ሱማሌን ለማስመለስ አስፈላጊው ድምፅ ሳይሟላለት ቀረ እየተባለ የተነዛው ወሬ ነው። ካርሎ ስፎርሳ፤ በሮማ ላለው ለአሜሪካ አምባሳደር ሲያስረዳ፣ « ..... ለኤርትራ የቀረበው ሀሳብ ሁለት ሶስተኛውን የድጋፍ ድምፅ ሊያገኝ የቻለው፣ በኢትዮጵያ ምክንያት አይደለም። ጣልያንን ለመርዳት ለትሪፖሊታኒያ እና ለሱማሌ ጉዳይ፣ ወዳጆቻችን የላቲን አሜሪካ አገሮች

ድምፃቸውን ሲሰጡ፣ ኤርትራንም አብረው እንዲደግፉ እኛ በጠየቅናቸው መሠረት የተፈጸመ ነው .... » ብኋል::

ስፎርሳ የተናገረው ሀሰት አይደለም:: የጣልያን መንግሥት ትሪፖሊታንያ እና ሱማሌ እንዲመለሱለት፣ ከወዳጆቹ ከላቲን አሜሪካ አገሮች የሚያገኘው ድጋፍ፤ የኤርትራንም ጉዳይ እንዲጨምር የቤቨን ስፎርሳ ስምምነት የሚጠይቅ ስለሆነ፣ ግንቦት 17 ቀን በጠቅላላው ጉባኤ ላይ የተካሄደው የድምጽ አሰጣጥ፣ ስፎርሳ እንደተናገረው መፈጸሙ እውነት ነው:: ይህም የተደረገው ኢትዮጵያን ለመርዳት ተፈልጐ ሳይሆን፣ ትሪፖሊቻንያን እና ሱማሌን ለጣልያን ለመዳረግ፣ ለኤርትራም የቀረበው መፍትሔ አብሮ ከመጽደቅ በስተቀር ሌላ ምርጫ ስላልነበረ ነው:: በሌላ በኩል ደግሞ የኤርትራ ጉዳይ ደንቡ ከሚጠይቀው ከሁለት ሶስተኛው ድምፅ የበለጠ ቁጥር ለማግኘት የቻለው፣ በሮማ መንግሥት ወዳጆች ምክንያት ብቻ ሳይሆን፣ በኢትዮጵያ መልካም የፖለቲካ አቋም፤ ከዓረብ አገሮችም በተገኘው ድጋፍ መሆኑ መረሳት የለበትም::

በዚያን ዘመን የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የሚካሄደው፤ እንደነ አርጀንቲና የመሳሰሉት አገሮች በሚፈጽሙት የማወናበድ ዘዴ ባይሆን ኖሮ፤ ደንቡ የሚጠይቀውን ከፍተኛ የድምፅ ብልጫ ያገኘው የኤርትራ ጉዳይ ጸድቆ፣ ሌሎቹ ያልተሟላላቸው የሊቢያና የሱማሌ ጉዳዮች በቀጠር ሊተላለፉ በተገባ ነበር:: ነገር ግን እኔ ከሞትኩ ስርዶ አይብቀል እንደተባለው፣ የጣልያን ዕድል በመሰናከሉ፤ የኤርትራ ጉዳይ ለብቻው ውሳኔ እንዲያገኝና ኢትዮጵያ እንድትደሰት ስላልተፈለገ፣ የሁሉም ጉዳይ ለመስከረም 1949 ዓ.ም እንደገና እንዲታይ በቀጠሮ ተላለፈ::

ጥሩው ዕድል አመለጠ::

« ጥሩው ዕድል አመለጠ » የሚለውን ቃል የተጠቀመው፣ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት የታላቋ ብሪታንያ የመልዕክተኞች መሪ፣ የቤቨን ስፎርሳ ስምምነት ሳይጸድቅ የቀረበትን ምክንያት ለማስረዳት ባቀረበው ራፖር ነው::

በንዑስ ኮሚቴ «15» እና በዋናው ኮሚሲዮን ጸድቆ፣ ለጠቅላላው ጉባኤ የመጨረሻ ውሳኔ የቀረበው የቀድሞዎቹ የጣልያን ኮሎኒዎች መፍትሔ፣ ሁለት ሶስተኛውን የአባል አገሮች የድጋፍ ድምፅ እንዲያገኝ፣ የታላቋ ብሪታንያ መንግሥት መልዕክተኞች ያደረጉት ድካም ወሰን አልነበረውም::

የዓረብ መንግሥታት ከእስላም አገሮች ጋር ሆነው፣ በጣልያን ላይ የነዙት የጥላቻ ንግግር የሚገርክ በመሆኑ፤ በዋናው ኮሚሲዮን ላይ ድጋፋቸውን የሰጡ፣ ወይም አብስቴንሽን ያደረጉ አንዳንድ አገሮች፣ ጠቅላላው ጉባኤ ላይ ሲቀርቡ፣ በተለይ በትሪፖሊታንያ እና በሱማሌ ጉዳይ አቋማቸውን መለወጥ ፈለጉ:: የኤርትራ፣ የሲሬናይከም ሆነ የፌዘን ጉዳይ አላሳሰባቸውም:: ይልቁንም ኤርትራን የሚመለከተው ክፍል፣ ኢትዮጵያ ከዓረብ አገሮችም ድጋፍ ስለቀረበላት፣ ከሁለት ሶስተኛው ቁጥር የበለጠ ድምፅ አግኝታ ነበር:: ትልቁ ችግር በጣልያን ላይ ያለው ጥላቻ በመሆኑ፣ እንግሊዞች ያላቸውን ኃይል በሙሉ በመጠቀም ብዙ ጥረት ቢያደርጉም፣ በትሪፖሊታንያ ጉዳይ ሳይታሰብ በድንገት የተፈጠረው፤ የሀይቲ መልዕክተኛ ተቃውሞ አንድ ድምፅ ስለአስጐደለ ውሳኔው ወደቀ::

ኧርነስት ቤቨን የታላቋ ብሪታንያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር እና ረዳቱ ሄክቶር ሜክኒል ሚኒስትር ዴታ፣ በተባበሩት መንግሥታት ጉባኤ ላይ፣

(ግንቦት 1949 ዓ.ም)

የታላቋ ብሪታንያ የመልዕክተኞች መሪ በሰጠው ራፖር « ..... የኛ እርዳታ ሳይጨመርበት የጣልያን ጉዳይ ብቻውን ቀርቦ ቢሆን ኖሮ፣ በአንድ ብቻ ሳይሆን አሥር ጊዜ እጥፍ በሆነ ድምፅ ይወድቅ ነበር ...... » ብሏል:: ከታላቋ ብሪታንያ መልዕክተኞች መካከል አንዳንዶቹ የደረሰውን ሁኔታ ሲመራመሩ፣ የቤቨን ስፎርሳ ፎርሙላ ሳይጸድቅ የቀረው፣ በሀይቲ መልዕክተኛ ምክንያት ብቻ ሳይሆን፣ ኢትዮጵያ፣ ላይቤሪያና ሕንድ የወሰዱት አቋም አንቀፋት ሆኖ ነው በማለት ቅሬታቸውን ገልጸዋል:: « ..... በተለይ የኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ አክሊሉ ሀብተወልድ፣ ኤርትራን ማግኘት የመጀመሪያው ግቡ ስለሆነ፣ በጣም ወዳጁ የሆነውን ላይቤሪያን አግባብቶ፣ በትሪፖሊታንያ ጉዳይ አብስቴንሽን በማድረግ ፋንታ ድጋፍ ቢሰጥ፣ በሱማሌ ጉዳይ ከመቃወም ይልቅ ድምፅ ሳይሰጥ ቢቀር ኖሮ፣ የሀይቲ በመጨረሻው ደቂቃ ክዳት፣ የሕንድ ማወላወል፣ የቀረበውን መፍትሔ ከመጽደቅ አያግደውም ነበር ...... » የሚል ትችት ሰጥተዋል:: ይህ አስተያየት ትክክል አልነበረም ለማለት ቀላል አይሆንም:: ሆኖም ቢኢትዮጵያ ቦታ ቆሞ ጉዳዩን ማበጠር ያስፈልጋል:: ስለዚሁ ጉዳይ የእንግሊዝ መልዕክተኞች መሪ፣ ጥልቅ የሆነ ምርምር አድርጐ በራፖሩ ላይ የገለጸው አስተያየት ቢጠቀስ፣ መልሱን በሚገባ ያብራራል::

« ..... አክሊሉ ሀብተወልድ በትሪፖሊታንያ ጉዳይ ድምፁን ከተቃዋሚነት ወደ አብስቴንሽን የለወጠው፣ የታላቋ ብሪታንያ የመልዕክተኞች መሪ በጠየቀው መሠረት ነው:: የሥራ ጓደኞቻችን እንደአጠኑት፣ አብስቴን በማድረግ ፋንታ ኢትዮጵያ ድጋፍ ሰጥታ ቢሆን ኖሮ፣ በእርግጥ የትሪፖሊታንያ ጉዳይ ያልቅ ነበር:: ነገር ግን በኢትዮጵያ በኩል ይህ እርምጃ ቢወሰድ፣ በኤርትራ ጉዳይ የዓረቦቹንና የእስላም አገሮቹን ጠላትነት ለመቋቋም አክሊሉ ሀብተወልድ የሚያጋጥመውን ከባድ ችግር መገንዘብ አለብን:: .... እንዲሁም በሱማሌ ጉዳይ፣ አክሊሉ ከተቃዋሚነት ወደ አብስቴንሽን ድምፁን ይለውጣል ለማለት ጨርሶ አይታሰብም:: ስለዚሁ ጉዳይ ባለፈው ግንቦት 14 ቀን 1949 ዓ.ም አክሊሉ ሀሳቡን ሲገልጽልን « ...... የጣልያንን ወደ ሱማሌ መመለስ ኢትዮጵያ ካልደገፈች ኤርትራን አታገኝም ከተባለ፣ ግፉን እንቀበላለን እንጂ ሀሳባችንን አንለውጥም:: .... » ብሎናል:: ...... በሶስተኛው የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ ላይ ያስብነውና የደከምንበት ጉዳይ የተሰናከለው፣ ምንም እንኳን የሀይቲ መልዕክተኛ ከአገሩ መሪ የተሰጠውን መምሪያ ጥሶ በመቃወሙ ምክንያት ቢሆንም፣ ከዚሁ ጋር አያይዘን መገንዘብ ያለብን፣ የድርጅቱ አባል አገሮች በጣልያን ላይ ያላቸው ጥላቻ እጅግ ከፍ ያለ መሆኑን ነው:: ...... በሚቀጥለው መስከረም 1949 ዓ.ም በሚደረገው በአራተኛው ጠቅላላ ጉባኤ ላይ፣ መንገዳችንን መለወጥ አለብን:: ጥሩው ዕድል ስለአመለጠን፣ እስካሁን በደከምንበት ጐዳና መቀጠል አንችልም ... » ሲል አስተያየቱን ዘግቷል::

በሎንዶን የተቀመመው የቤቨን ስፎርሳ ስምምነት፣ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ሳይጸድቅ የቀረበት ምክንያት፣ ሲመረመር፣ የሀይቲ ክዳት፣ የሕንድ ማወላወል፣ የኢትዮጵያ ብሔራዊ ስሜት አስናክሎት ነው እየተባለ ከሚቀርበው ትችት ይልቅ፣ የዱቼ ሙሶሊኒ አገር በጣም የተጠላ ከመሆኑም በላይ፣ የአዲሲቷ ጣልያን መንግሥት እርቆ ባለማሰብ፣ ባደረገው ፍሬ ቢስ ፕሮፓጋንዳ ምክንያት ነው፣ ብለው እንግሊዞች አምነዋል:: የተባበሩት መንግሥታት የሶስተኛው ዓመታዊ ጠቅላላ ጉባኤ ከተፈጸመ በኋላ፣ የታላቋ ብሪታንያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ኧርነስት ቤቨን ግንቦት 31 ቀን 1949 ዓ.ም የጣልያንን አምባሳደር ጠርቶ የተሰማውን ቅሬታ እንደሚከተለው ገልጾለታል::

« .... የቅኝ ግዛቶቹ ጉዳይ ያ ሁሉ ድካም ተደርጉበት መጨረሻው ሳያምር የቀረው፣ በጣልያን መንግሥት በኩል የተነዙት ፍሬቢስ ፕሮፓጋንዳዎች ባመረቱት ውጤቶች ነው። ለችግሩ መፍትሔ እንዲሆን፣ ኮምት ስፎርሳና እኔ ተወያይተን የተስማማንባቸው መሠረታዊ ቁም ነገሮች፣ በይፋ ተገልጠው የፕሮፓጋንዳ መጠቀሚያ እንዲሆኑ ማድረግ አይገባም ነበር። ...... በትሪፖሊታንያ እና በሱማሌ፣ ጣልያን እንዲመለስ ስምምነት ስለተገኘ፣ በቅርቡ አስተዳዳሪዎቻችሁ ይመጡላችኋል ...... እየተባለ፣ በራዲዮ የተነዛው አጉል ፕሮፓጋንዳ፣ ሕዝቡ በጣልያን ላይ ያለውን የጥላቻ ስሜት በከፍተኛ ሁኔታ ስለአገነፈለው፣ የዓረቦችንና የእስላም አገሮችን ተቃውሞ አስተባበረ። በተለይ የዓረብ አገሮች፣ ታላቋ ብሪታንያ፣ ትሪፖሊታንያን ለጣልያን መልሳ ለመስጠት በመዶለቷ አናዝናለን በማለት፣ ከፍ ያለ ቅሬታ አድርባቸዋል። .... » በብዙ ድካም ተቀነባብሮ ለተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ የቀረበው ውሳኔ የወደቀበትን ምክንያት፣ ከዚህ በላይ በተገለጸው አኳኋን ካስረዳ በኋላ፣ የእንግሊዝ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ሀሳቡን ሲዘጋ፣ « ...... <u>ከእንግዲህ ወዲህ በእኔና በኮምት ስፎርሳ መካከል የተደረገው ስምምነት፣ ሞቶ፣ ቀብሩ ተፈጽሟል</u> ...... » ብሏል።

የጃንሆይ አመለካከት

« ..... ስለ ኤርትራ ዋና ገዳያችን ይኸ የቤቨን ስፎርሳ መስማማት በተባለው ነገር ልባችን ሙሉ በሙሉ አለመደሰቱን ታውቃለህ። ሆኖም ግማሹን እጃችን አድርገን፣ ሌላውን ወደፊት መታገል ይበጃል ብለህ ያቀረብከውን ሀሣብ ተመልክተን፣ እንድትገፋበት ፈቅደንልሃል ...... »

ቀ.ኃ.ሥ ግንቦት 12 ቀን 1949 ዓ.ም

ይህ ከዚህ በላይ የተጠቀሰውን የንጉሠ ነገሥቱን መሪ ቃል አቶ አክሊሉ ደህና አድርገው ያስታውሳሉ። ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ሙሉ በሙሉ ባይደሰቱም፣ ኢትዮጵያ በግንቦት ወር 1949 ዓ.ም የቤቨን ስፎርሳን ፎርሙላ ከመቀበል በስተቀር ሌላ ምርጫ አልነበራትም። ይሁን እንጂ በጃንሆይ አካባቢ የሚተራመሱ ልዩ ልዩ ሀሳቦች ነበሩ።

– የአቶ አክሊሉን ሥራ ለማንኳሰስ፣ አንዳንዶቹ በሚሰነዝሩት ሀሳብ፣ « ..... ኢትዮጵያ በዓለም ዳኞች ፊት የምታቀመው ደህና ጠበቃ ቢኖራት ኖሮ፣ የኤርትራ ግዛት በክርስቲያንና በእስላም ሀይማኖት ተከፋፍሎ እንዲኖር የቀረበውን ሀሳብ ማፍረስ ይቻል ነበር ...... » ብለው ይዳንታሉ።

– ሌሎች ደግሞ፣ « .... ኤርትራን ለማስመለስ ከእንግሊዞች ጋር የተሳሰረ የወዳጅነት ውል እንዲኖር ያስፈልጋል። ኤርትራን እናንተ በሚመስላችሁ ዘዴ መልሱልን ተብሎ ለእንግሊዞች አደራ ቢሰጣቸው፣ እነሱ ይፈጽሙልን ነበር። አሁን በወልደጊዮርጊስና በአክሊሉ የተያዘው ትልቁ ሥራ፣ ከእንግሊዞች ጋር መቃቃርን ማስፋፋት ስለሆነ፣ ጃንሆይ ብዙ ችግር ወድቆባቸዋል ..... » የሚል ሀሜታ ይነዛሉ።

– በጣም ጥቂቶቹ፣ « ኤርትራን እናስመልሳለን እየተባለ የሚደረገው ሩጫና የሚፈሰው ገንዘብ አለአግባብ ነው። ኢትዮጵያ የባሕር በር ከሌላት

ለመስልጠን አትችልም ተብሎ ከታመነበት፣በጦርነት ሆነ ወይም በሠላም ጉዳናን፣ አስብን ከወሎ ጋር አቀላቅሎ መያዝ ብቻ ይበቃ ነበር:: » እያሉ የሚደረገውን ጥረት ያጥላላሉ::

ንጉሠ ነገሥቱ በዙሪያቸው በከበቧቸው መሣፍንቶችና መኳንንቶች፣ የሚሰነዘሩትን አስተያየቶች ለመቀበል አርምጃ ሲወስዱ አልታዩም:: ሆኖም ኤርትራ በሁለት መከፈል የለበትም የሚባለውና፣ ከእንግሊዞችም ጋር የጠበቀ ወዳጅነት ያስፈልጋል የሚለው አስተያየት ይማርካቸዋል:: ጠቅላላውን ጉዳይ በሚመለከት ግን፣ ጃንሆይ ሳይስማሙበት፣ የጥናው ባለሥልጣናቸው በወልደጊዮርጊስም ሆነ በውጭ ጉዳይ ሚኒስትራቸው በአክሊሉ ሀብተወልድ፤ ተወስኖ የሚፈጸም መሠረታዊ ፖሊሲ የለም:: ለምሳሌ ኤርትራን በሁለት የሚከፍለውን የቤቨን ስፎርሳን ስምምነት መቀበል፣ ለኢትዮጵያ በዚያን ሰዓት ግዴታ እንደነበረ ንጉሠ ነገሥቱ ተረድተውታል:: ቀጥሎም ከታላቋ ብሪታንያ መንግሥት ጋር በወዳጅነት መንፈስ እየተባበርን መሥራት የምንችለው፣ እንደ ቅኝ ግዛት ሳይሆን፤ እንደ ነፃ መንግሥት ስንቆጠር ብቻ ነው እየተባለ፣ በየጊዜው ከወልደጊዮርጊስም ሆነ ከአክሊሉ ሀብተወልድ የሚቀርበው ሀሳብ ትክክል መሆኑን ጃንሆይ ያምናሉ:: ስለዚህ፣ በዚያም ቢባል በዚህ፣ በንጉሠ ነገሥቱ ዙሪያ ባሉት መሣፍንቶችና መኳንንቶች፣ ስለ ኤርትራ ጉዳይ የሚቀርበው ትችት ብዙ የሚያስጋ ሊሆን አልቻለም::

አክሊሉ ሀብተወልድ ችግር አጋጥሟቸው የነበረው በሶስተኛው የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ ላይ፤ የኤርትራ ጉዳይ ብዙ ድጋፍ ካገኘ በኋላ፤ ውሳኔ፣ ሳይሰጠው በቀጠሮ የተላለፈበትን ምክንያት፣ ጃንሆይ እንዲረዱትና እንዲያምኑበት ማድረጉ ነው:: ራፖራቸውን አዘጋጅተው ከመላካቸው በፊት፣ አንዳንድ ሀሳቦች ለማግኘት አብረዋቸው ሲደክሙ ከቆዩት ከኢትዮጵያ መልዕክተኞች ጋር ተወያይተው ነበር:: ይህችን ቀን አቶ አክሊሉ የሚያስታውሱት በልዩ ትዝታ ነው:: « ..... ከፀሐፊዬ ከአምሩ ዘለቀ በስተቀር፤ ሌሎቹ በሙሉ፣ በድምፅ አሰጣጥ ረገድ በኢትዮጵያ በኩል የተወሰደው አርምጃ ጉዳት አስከትሏል፤ የሚሉ ሆነው አገኘኋቸው:: የእነሱ አስተያየት፣ « ...... <u>የኢትዮጵያ ዋና ጥቅም በግማሹም ቢሆን ኤርትራን ማግኘት ስለሆነ፣ትሪፖሊታንያ እና የሞቃዲሾ ሱማሌ ለጣልያን ቢሰው፣ ምንቸገረን ብለን ድጋፍ ሰጥተን ቢሆን ኖሮ፤ ጉዳያችን በደህና አልቆ በደስታ ወደ አገራችን እንመለስ ነበር</u> .... » የሚል ነው:: « ..... የሥራ ጓደኞቼ እንደዚህ ያስቡት፣ ለኤርትራ ጉዳይ የሚደረገው ትግል ብዙ ስለአዳከማቸው፣ ተማረው ይሆናል:: ባይበሳጩና ባይሰላቹ ኖሮ፣ በተባበሩት መንግሥታት አደባባይ ላይ፣ ኢትዮጵያ ለፋሽስት ጣልያን ድጋፏን ብትሰጥ ምን አለበት? የሚል አስተያየት አያድርባቸውም ነበር:: እንግዲህ አብረውኝ ሌት ተቀን የደከሙት የሥራ ጓደኞቼ የወሰድነው አቋም ጐድቶናል ብለው የሚያስቡ ከሆነ፣ አዲስ አበባ በጃንሆይ ዙሪያ ያሉትማ፤ ከዚህ በአሥር ጊዜ አጥፍ ወቀሳ ከምረው እንደሚጠብቁኝ እርግጠኛ ሆንኩ:: በበኩሌ የተወሰደው አርምጃ ትክክል መሆኑን ስለማምንበት፣ በዚሁ ለመግፋት መወሰን ነበረብኝ:: ጃንሆይም በጉባኤው ላይ የተካሄደውን እውነተኛውን ጉዳይ እንዲረዱት በቴሌግራም አጭር ራፖር እልካለሁ.... » ብለው አቶ አክሊሉ ወሰኑ::

ከኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ ለንጉሠ ነገሥቱ የተላከው ራፖር ፍሬ ነገሩ የሚከተለው ነበር::

« ...... በቤቨን ስፎርሳ ስምምነት መሠረት፣ ለእያንዳንዱ የቀድሞ የጣልያን ቅኝ ግዛት፣ የተዘጋጀው መፍትሔ ለጠቅላላው ጉባኤ ሲቀርብ፣ የኤርትራ ጉዳይ ብቻውን በጣም ከፍተኛ የሆነውን (ከሁለት ሶስተኛ ቁጥር በላይ) የድጋፍ ድምፅ አግኝቶ ነበር። ነገር ግን ለሊቢያና ለሱማሌ የተዘጋጁት መፍትሔዎች፣ ደንቡ የሚጠይቀውን የሁለት ሶስተኛውን የድጋፍ ድምፅ ባለማግኘታቸው፣ የቀድሞዎቹ የጣልያን ኮሎኒዎች ጉዳይ በጠቅላላው የኤርትራም ጭምር፣ በመጭው መስከረም ወር በሚከፈተው፤ በአራተኛው የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ ላይ፣ ውሳኔው እንዲሰጣቸው በቀጠሮ ተላልፈዋል።

..... ይህ ሊደርስ የቻለው በትሪፖሊታንያ እና በሱማሌ ጉዳይ፣ በዋናው ኮሚሲዮን ውሳኔዎቹን የደገፉ አንዳንድ አገሮች፣ በጠቅላላው ጉባኤ ላይ፣ ሀሳባቸውን ለውጠው ወደ ተቃዋሚነት በመዛወራቸው ነው።

ይኸውም፣ 1ኛ/ በሊቢያ ጉዳይ ትሪፖሊታንያ ለጣልያን እንዳይሰጥ፤ የሀይቲ መልዕክተኛ ከመንግሥቱ መሪ የተሰጠውን ትእዛዝ ጥሶ፣ ዓረቦቹን ለመደገፍ ድምጹን በመለወጡ ሲሆን፣ 2ኛ/ በሱማሌ ጉዳይ ደግሞ ላይቤሪያና ሕንድ ከእኛ ጋር ሆነው ጣልያንን በመቃወማቸው ነው።

ለኢትዮጵያ ከፍተኛውን ድጋፍ ያገኘው የኤርትራ ጉዳይ፤ ከሌሎቹ ተለይቶ ለብቻው እንዲጸድቅ፣ አብዛኛዎቹ የመንግሥታት አባሎች ባለመስማማታቸው፤ ለመስከረም እንዲተላለፍ የተሰጠውን ቀጠሮ ከመቀበል በስተቀር ሌላ ማድረግ አልቻልንም። .... በደረሰው ሁኔታ ኢትዮጵያ ብቻ ሳትሆን፣ እንግሊዞችም ብዙ የለፉበትን፤ የሲረናይከን አውራጃ ባለማግኘታቸው በጣም አዝነዋል። አሜሪካኖቹም እጅግ ተገርመዋል። በልማዱ፤ በዋናው ኮሚስዮን ላይ ስምምነት ተገኝቶ የተወሰነ ጉዳይ፤ ጠቅላላው ጉባኤ ላይ ሲደርስ፣ እክል ይገጥመዋል ተብሎ አይታሰብም ነበር።

...... የኤርትራ ጉዳይ ከፍተኛውን የድጋፍ ድምፅ ሲያገኝ፣ ጣልያን ወደ ትሪፖሊታንያም ሆነ ወደ ሱማሌ እንዳትመለስ ስለታገደች፣ ንዴት ብቻ ሳይሆን ሀፍረትም አድሮባታል። ወዳጆቿ ፈረንሣይና የላቲን አሜሪካ አገሮችም፤ የጣልያን ግፈር የእነሱም ጭምር ሆኖ ስለታያቸው፤ ብስጭታቸው ወሰን አጥቷል። ዓረቦቹና የእስላም አገሮች፤ በትብብራችን ጣልያንን ድል አደረግን ብለው፣ ከመጠን በላይ ተደስተዋል። ሶቪየት ሕብረትና ወገኖቹ፣ በእነሱ ተቃዋሚነት የእንግሊዝና የአሜሪካ ጥቅም ታገደ በማለት በሰፊው ፎክረዋል።...... በኒውዮርክ የተመደብነው የኢትዮጵያ መልዕክተኞች፤ ከጃንሆይ የተሰጠንን መምሪያ ተከትለን የተቻለንን ሁሉ የፈጸምን ይመስለኛል። በተባበሩት መንግሥታት ያደረግነው ሙግት፣ በኤርትራ ጥያቄያችን ከፍተኛውን ድጋፍ አግኝቶልን ነበር።ሳይጸድቅልን የተላለፈው በሌሎች ምክንያት ነው። አሁንም ቀጠሮአችን ለመስከረም ስለሆነ፣ ከዚያ በፊት ማድረግ የሚገባንን ፕላን አዘጋጅቼ፤ አዲስ አበባ እንደተመለስኩ ለጃንሆይ አቀርባለሁ። የጃንሆይ መልካም ፈቃድ ቢሆን፤ ወደ አዲስ አበባ ስመለስ እግረ መንገዴን ሎንዶን ላይ ቆሜ፤ ለመስከረም ስለተቀበልነው ቀጠሮ፤ ከእንግሊዝ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ጋር ለመነጋገር አስቤአለሁ። ...... »

አክሊሉ ሀብተወልድ በሶስተኛው የተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ጠቅላላ ስብሰባ ላይ፣ ስለቀድሞዎቹ የጣልያን ቅኝ ግዛቶች መፍትሔ የወሰዱት አቋም፣ ልዩ

ልዩ ትርጉም እየተሰጠው ቀዳማዊ ኃይለሥላሴን እንዳያስቆጣ ሥጋት ቢያድርባቸውም፣ ወደ ገነተ ልዑል ቤተመንግሥት ባስተላለፉት ራፖር፣ የደረሰውን ትክክለኛ ሁኔታ በሚገባ አስረድተዋል። አንድ ሳምንት ባልሞላ ጊዜ ውስጥ፣ ከንጉሠ ነገሥቱ ላቶ አክሊሉ የተሰጠው መልስ፣ የሥራኸው ስሀተት ነው ወይም ይሀን አጉድለሃል የሚል፣ ግልጽ ወቀሳ ወይም ግሚ የያዘ ባይሆንም፣ ጣልያንን ለማጥቃት ሲባል፤ በኢትዮጵያ መልዕክተኛ በኩል የተወሰደው አቋም፣ ጃንሆይን እንዳላረካቸው ይታያል።

~

<u>ይድረስ ላቶ አክሊሉ ሀብተወልድ፣</u>

« ...... በሰፊው የላክልን ቴሌግራም ደረሰን። ለሊቢያና ለሱማሌ የወደፊት ዕድል በተባበሩት መንግሥታት ስብሰባ ላይ የቀረበው ሀሳብ በቂ ደጋፊ በማጣቱ ምክንያት፣ ስንጨነቅበት የሰነበትነው የኤርትራም ዋና ጉዳያችን ሳይወሰንልን፤ በቀጠሮ መተላለፉን ለምተን እኛም አዝነናል። የሊቢያ ጉዳይ የወደቀው የሀይቲ መልዕክተኛ በድንገት ተነስቶ ድጋፍ በመንሳቱ ሊሆን፣ የሱማሌ ደግሞ፣ አንተና ላይቤሪያ ሕንድን ጨምራችሁ በመቃወማችሁ መሆኑን ከቴሌግራምህ ተረድተነዋል። ...... የኤርትራ ዋና ጉዳያችን ከሁሉ የበለጠ ከፍተኛ ድጋፍ ያገኘ ቢሆንም፣ ሊቢያና ሱማሌ ሕጉ በሚጠይቀው በሁለት ሶስተኛ ድምፅ ካልተደገፉ፤ የሁሉም ጉዳይ የኤርትራን ጨምሮ ውሳኔ የማይሰጥበት ደንብ ካለ፤ ሕንድም፣ ላይቤሪያም፣ አንተም፣ የተቃዋሚ ድምፅ መስጠታችሁ ማንን ጠቀመ ? ማንንስ ጎዳ ? ..... አንተ ከዜህ ቀደም እንደአስረዳኸን፤ ጣልያን ወደ ቀድሞ ኮሎኒዎቿ ትመለስ የሚባለውን ነገር ሁሉ፤ ኢትዮጵያ መቃወም አለባት ያልከው ትክክለኛ መሆኑን እኛም ነግረንሀል። ...... ይሁን እንጂ ጠላታችን የሆነውን ጣልያንን፤ አመቺ የሆነ ጊዜ ሳንመርጥ፣ ለማጥቃት ብለን የምንወስደው እርምጃ፣ በሌላ መንገድ ተመልሶ የራሳችንን ዋና ጉዳይ የሚያሰናክልብን ከሆነ፣ ለአገራችን ጥቅም ሲባል፣ መቃወምም መደገፍም ሳይኖር፣ <u>ዝም ማለቱ ይረዳ ኖርዋል ወይ ?</u> ..... ይህንን አሰበህበት አሁን የሆነውንና ለወደፊቱም የሚሻለውን፣ አጥንተህ ታቀርብልናለህ። ...... ከዚህ ሌላ ደግሞ የታላቋ ብሪታንያ መንግሥትም ስለ ሲሬናይከ የደከመበት ጉዳይ ሳይቀናው በመቅረቱ፣ በጣም ማዘኑን አንተ በመጠኑ ስትገልጥልን፣ የታላቁ ወዳጃችን የግርማዊ ንጉሥ ጆርጅ አምባሳደር ከልዩ መልዕክት ጋር እኛ ዘንድ ቀርቦ በሰፊው አስረድቶናል። በተባበሩት መንግሥታት ዘንድ ለሁለቱ አገሮቻችን የተመደባችሁት መላክተኞቻችን እስከምን ድረስ በመተባበር እንደደከማችሁ ከአንተ በኩል አልሰማንም። ለማናቸውም፤ ለመስከረም የተሰጠን ቀጠሮ ይህን ያህል ሩቅ ስላልሆነ፣ እግዚአብሔር በቸርነቱ የሚፈጽመውን እንጠብቃለን። እስከዚያም መሥራት የሚያስፈልገውን በፕላን ማዘጋጀቱ ማለፊያ ነው። ወደዚህ ከመምጣትህም በፊት በሎንዶን አልፈህ ከታላቋ ብሪታንያ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ጋር ለመነጋገር ያሰብከው የተገባ ነው .... »

ጃንሆይ፤ ላቶ አክሊሉ ሀብተወልድ የላኩት መልስ፤ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ኤርትራን በሚመለከት ጉዳይ ስለተደረገው ውሳኔ፣ አዲስ አበባ በገነተ ልዑል ቤተመንግሥት የተፈጠረውን ስሜት የሚያመለክት ነው። የኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ በትሪፖሊታንያ እና በሱማሌ ጉዳይ፣ ጣልያንን አጠቃለሁ ብሎ የሰጠው ድምፅ፣ የኤርትራን ጉዳይ አበላሽቶበታል እየተባለ በያለበት የሚነፍሰው ትችት፤ በንጉሠ ነገሥቱም አካባቢ የደረሰ መሆኑን አቶ አክሊሉ ተረድተዋል። ቀጥሎም በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ካለው የታላቋ

ብሪታንያ መልዕክተኛ ጋር፣ አቶ አክሊሉ ጥሩ መግባባት ፈጥረው በሕብረት ሠርተዋል ወይ ? የሚለው ጥያቄ፣ መልስ የሚጠብቅ መሆኑ ግልጽ ነው።

አዲስ አበባ ያለው የእንግሊዝ አምባሳደር ዳንኤል ላሴል (DANIEL LASCELLES) ከግንቦት 14 ቀን 1949 ዓ.ም ጀምሮ፣ አቶ አክሊሉ ሀብተወልድ ከእንግሊዝ መልዕክተኛ ጋር በቅርብ እየተባበሩ እንዲሠሩ፤ ከንጉሠ ነገሥቱ ትእዛዝ

ተላልፎላቸዋል እያለ በቴሌግራም ለሎንዶንና ለኒውዮርክ እየደጋገመ ይገልጽ ነበር። ቀጥሎም አክሊሉ ሀብተወልድ በተሰጣቸው ትእዛዝ መሠረት እንዴት አድርገው እንደሚሠሩ በአስቸኳይ ይገለጽልኝ እያለ ይወተውት ነበር። *

በኢትዮጵያ ንጉሠ ነገሥት ዘንድ የታላቋ ብሪታንያ አምባሳደር ዳንኤል ላሴል፤ አዲስ አበባ በኖረበት ዘመን ለአቶ አክሊሉ ቅን መንፈስ አልነበረውም። በአምባሳደሩ አስተያየት በታላቋ ብሪታንያ እና በኢትዮጵያ መካከል ላለው ግንኙነት፣ አስቸጋሪዎቹ (ወይም እንቅፋቶቹ) ወልደጊዮርጊስና አክሊሉ ሀብተወልድ ናቸው። በሶስተኛው የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ ላይ፤ የቀድሞዎቹ የጣልያን ኮሎኒዎች ጉዳይ እንደታሰበው ሳይፈጸም የቀረው፣ በአቶ አክሊሉ አለመተባበር መሆኑን በኒውዮርክ ያለው የእንግሊዝ መልዕክተኞች መሪ በጽሑፍ ቢያስታውቅ፤ ንጉሠ ነገሥቱ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትራቸውን እንዲለውጡ ማድረግ ይቻላል ብሎ ያልማል። በኢትዮጵያ ካሉት የተማሩ ወጣቶችም ውስጥ፤ አቶ ይልማ ዴሬሣ ከገንዘብ ወደ ውጭ ጉዳይ ቢዛወሩ ጥሩ ዕድል ነው ብሎ ያምናል። ምስኪን ላሴል፤ በኢትዮጵያ ጉዳይ ይልማ ዴሬሣም ቢሆኑ፣ በእንግሊዞች ላይ ከፍ ያለ ቅሬታ ስላላቸው፤ የሚበገሩ አለመሆናቸውን አያውቅም። አቶ አክሊሉን ከውጭ ጉዳይ ለማስነሳት ይረዳኛል ብሎ ከሎንዶን የሚጠብቀው ደብዳቤ፣ ሰኔ 4 ቀን 1949 ዓ.ም በመካከለኛው ምሥራቅና በአፍሪካ ጉዳይ ዲሬክተር በሚስተር ክሉተን "CLUTTON" ተፈርሞ የተላከለት ቃል የሚከተለው ነበር።

« ..... አክሊሉ ከእኛ ጋር እየተመካከረ እንዲሠራ ከንጉሠ ነገሥቱ ትዕዛዝ የደረሰው ወይም ያልደረሰው መሆኑን ማወቅ አልቻልንም። አክሊሉ ላይ ያየነው መንፈስ፣ ያው እንደ ድሮው እራሱ አየወሰነ የሚሠራ መስሎ ነው። ሆኖም በጉባኤው ሥራ ላይ ከእንግሊዝ መልዕክተኞች ጋር ጥሩ ግንኙነት እንዲኖር አድርጓል። ለምሣሌ በትሪፖሊታንያ ጉዳይ፣ በመቃወም ፋንታ የአብስቴንሽን ድምፅ ብትሰጥ ይረዳናል ብለን የጠየቅነውን ፈጽሞልናል። ..... ስለ አክሊሉ ጉዳይ ከአሜሪካ መልዕክተኞች ጋር ስንነጋገር የተስማማነው አንድ ነገር አለ። እስካሁን ድረስ አክሊሉ በየስብሰባው ላይ፣ የሚገልጻቸው አስተያየቶችና የሚወስዳቸው አቋሞች፣ የአገሩን ክብር ለመጠበቅ በብሔራዊ ስሜቱ ስለሆነ፣ እኛ የምንፈልገውን ሁሉ ባለመከተሉ፣ ልንወቅሰው አይገባም ብለናል። ከዚሁ ጋር ደግሞ በእንግሎ አሜሪካኖች ላይ፤ አክሊሉ ከፍ ያለ ጥላቻ አለው እየተባለ የሚነፍሰውን ወሬ

* « .... SHOULD BE GRATEFUL TO LEARN HOW AKLILU APPEARS TO INTERPRET HIS INSTRUCTIONS ..... » (FO 371-7387)

አልተቀበልንም:: የሚወራው ሁሉ መሠረት የሌለው መሆኑን፣ ለፈረንሣዩ መልዕክተኛ ለኩቭ ደ ሙርቪል የሰጠው መልስ ያስረዳል:: በእኛ አስተያየት አክሊሉ አንዱን ከአንዱ እያበላለጠ የሚደግፍ ወይም የሚቃወም አለመሆኑን ተገንዝበናል:: ...... በጠቅላላው፣ አንተ በተለይ ሳቀረብክልን ጥያቄ፣ በጉባኤው ሥራ ላይ አክሊሉ ከእኛ ጋር የነበረው ግንኙነት በወዳጅነት መንፈስ ላይ የተመሠረተ ስለነበረ፣ የታላቋ ብሪታንያ መንግሥት በተደረገው ትብብር መደሰቱን ለንጉሠ ነገሥት ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ እንድትገልጽላቸው እንጠይቃለን ...... »

ይህ ከዚህ በላይ የተገለጸው አስተያየት የእንግሊዝ አምባሳደር ሲደርሰው፣ ያልጠበቀውና ያሳሰበው መሆኑ፣ እጅግ ሳይገረምና ሳይደነግጥ አልቀረም::

ግንቦት 18 ቀን 1949 ዓ.ም የተባበሩት መንግሥታት ጉባኤ ሥራውን ሲፈጽም፣ ከእንግሊዝ መልዕክተኞች መካከል እንዳንዶቹ ባቀረቡት አስተያየት፣ ኢትዮጵያ የወሰደችው እርምጃ ጉድቷል ማለታቸው ይታወሳል:: በአዲስ አበባ የታላቋ ብሪታንያ አምባሳደርም፣ ውጤቱ የተሰናከለው አቶ አክሊሉ በትሪፖሊታንያ እና በሱማሌ ጉዳይ ከእንግሊዝ የቀረበውን መፍትሔ ሳይደግፉ በመቅረታቸው ነው ብሎ፣ ለንጉሠ ነገሥት ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ በረዥሙ አስረድቷል:: ጃንሆይም ላቶ አክሊሉ በላኩት መልዕክት « ..... ግልያንን ለማጥቃት የሚደረገው ጥረት በሌላ መንገድ ተመልሶ የራሳችንን ጉዳይ የሚያበላሽብን ከሆነ፣ ..... » የሚል ቃል የሰነዘሩት፣ ስለ ጉዳዩ ከአምባሳደር ሔል በቀረበላቸው መረጃ መሠረት መሆኑ ግልጽ ነው:: በሁለት ሳምንት ጊዜ ውስጥ ከእንግሊዝ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር፣ ስለ ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ዋና መልዕክተኛ ከፍተኛ ግምት የተሰጠበት ደብዳቤ ሲመጣ፣ አምባሳደሩ ደብቆ አላስቀረም:: በዚያው የአቶ አክሊሉን ሥራ በነቀፈበት እንደበቱ፣ ከንጉሠ ነገሥቱ ዙፋን እንደገና ቀርቦ፣ የታላቋ ብሪታንያ መንግሥት፣ ስለ ኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ የሰጠውን መልካም አስተያየት በሥርዓት አቅርቧል:: በዚሁ ሰሞን አቶ አክሊሉም በበኩላቸው ከኒውዮርክ ወደ እንግሊዝ አገር ሄደው፣ በሎንዶን ሰኔ 21 ቀን 1949 ዓ.ም ከውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩ ከኧርነስት ቤቨንና ከምክትሉ ከሄክቶር ሚክኔል ጋር የኢትዮጵያን እና የታላቋ ብሪታንያን ወዳጅነት ለማፋፋም ሲሞክሩ ነበር:: « ..... በኒውዮርክ የተባበሩት መንግሥታት ጉባኤ ላይ የኤርትራ ጉዳይ በሚታይበት ጊዜ፣ ከታላቋ ብሪታንያ የመልዕክተኞች መሪ፣ ለኢትዮጵያ የተሰጠውን እርዳታ በንጉሠ ነገሥቱ በቀዳማዊ ኃይለሥላሴና በመንግሥታቸው ስም፣ እንዳመሰግን ተጠይቄአለሁ:: ...... » በሚል ቃል የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩን መልካም ስሜት ለማግኘት ጥረዋል::

አቶ አክሊሉ የዲፕሎማሲ ተግባራቸውን በሎንዶን በሚያከናውኑበት ሰዓት፣ ከእንግሊዝ ውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር አዲስ አበባ ባለው አምባሳደር በኩል፣ ለጃንሆይ የሚቀርብ መልካም አስተያየት የተላለፈላቸው መሆኑን አያውቁም:: ከዚህም በላይ የሶስተኛው የተባበሩት መንግሥታት ጠቅላላ ጉባኤ በሚካሄድበት ጊዜ፣ አቶ አክሊሉ ከታላቋ ብሪታንያ ዋና መልዕክተኛ ጋር እየተመካከሩ እንዲሠሩ፣ ከጃንሆይ ትእዛዝ ተልኳል የተባለውንም ወሬ አልሰሙም:: በመሠረቱ ላቶ አክሊሉ የተሰጣቸው መምሪያ፣ ኋላም ጸሐፊ ትእዛዝ ወልደጊዮርጊስ እንደአብራሩላቸው፣ « ..... በስብሰባው ላይ ወዳጆቻችንን በቀጥታ የሚነቅፍ፣ ወይም የወዳጆቻችንን ጥቅም በቀጥታ የሚያበላሽ ነገር፣ <u>በአንተ ግንባር ቀደምትነት እንዳይፈጠር አስብበት</u> ..... » የሚል ነው እንጂ፣ እንግሊዞችን እያማከርክ ሥራ አልተባሉም:: ቀዳማዊ ኃይለሥላሴ፣ ምንም እንኳ በብዙ ረገድ የታላቋ ብሪታንያን መንግሥት

ማስቀየም ባይፈልጉም፣ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትራቸው ከእንግሊዞች መምሪያ እየተቀበለ ይሥራ ይላሉ ብሎ ማሰብ አይቻልም::

አቶ አክሊሉ፣ በዚህ በሉንዶኑ ጉብኝታቸው ቤቨንና ሚክኒል ያደረጉላቸው አቀባበል የሞቀ ሆኖ ስለአገኙት ይህችን መልካም አጋጣሚ ልጠቀምባት ብለው፣ በመስከረም 1949 ዓ.ም በሚከፈተው የተባበሩት መንግሥታት አራተኛ ጠቅላላ ጉባኤ ላይ፣ ስለ ኤርትራ ጉዳይ የታላቋ ብሪታንያ መንግሥት አቋም ለውጥ ይኖረዋል ወይ ? ብለው ጠየቁ:: « ... የታላቋ ብሪታንያ የግርማዊ ንጉሥ መንግሥት፣ በኤርትራ ጉዳይ የእስልምና ሀይማኖት ከተስፋፋበት ከምዕራብ አውራጃ በስተቀር፣ ሌላው በሙሉ ከኢትዮጵያ ጋር እንዲዋሀድ የተስማማበትን ሀሳብ እስከ መጨረሻው ይደግፋል ...... » በማለት የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩና ምክትሉ የሚያበረታታ ቃል ሰጥተው ሸኟቸው::

የኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ የሉንዶኑን ጉብኝት ፈጽመው አዲስ አበባ ሲገቡ፣ የተደረገላቸው የሞቀ አቀባበል ያልጠበቁት ነበር:: አንድ ጊዜ በታህሣሥ ወር 1967 ዓ.ም በደብረዘይት የዕረፍት ቤታቸው ሆነው፣ ስለዚሁ ጉዳይ አንስተው ትዝ የሚላቸውን ሲተርኩ፣ አክሊሉ ሀብተወልድ እንዲህ አሉ:: « ..... አዲስ አበባ የገባሁት በሰኔ (JUNE) መጨረሻ 1949 ዓ.ም ነበር:: አውሮፕላኑ ቆሞ በሩ ከመከፈቱ በፊት በመስኮት ስመለከት፣ ሊቀበሉኝ ከመጡት ታላላቅ ሰዎች መካከል፣ ጸሐፊ ትእዛዝ ወልደጊዮርጊስ እና አቶ መኰንን ሀብተወልድ፣ እጅ ለእጅ ተያይዘው እየተሳሳቁ ሲጨዋወቱ አየሁ:: የጸሐፊ ትእዛዝ ወልደጊዮርጊስ አውሮፕላን ጣቢያ መገኘት እንግዳ ነገር አልሆነብኝም:: ከፍተኛ የሥራ ጉዳይ፣ ወይም የጤና ዕክል ካላጋጠማቸው በስተቀር፣ ሁልጊዜ ይሸኙኛል ብዙ ጊዜም ይቀበሉኛል:: አዲስ ነገር የሆነብኝ የአቶ መኰንን መጨመር ነው:: ለመልዕክት ወደ አውሮፓም ሆነ ወደ አሜሪካ በምሄድበት ጊዜ አልፎ አልፎ ይሸኙኝ እንደነበረ ትዝ ቢለኝም፣ በምመለስበት ጊዜ ሲቀበለኝ አላስታውስም:: በተለይ አሁን የኤርትራ ጉዳይ ባለመወሰኑ፣ ይኽ ቀረ ይኽ ጐደለ፣ የሚል ሙግት ተዘጋጅቶ የሚጠብቀኝ ቢሆን ኖሮ፣ ወይም ደግሞ ጃንሆይ የኔን ወደ አዲስ አበባ መመለስ የሚጠብቁት በቁጣ መንፈስ ቢሆን ኖሮ፣ አቶ መኰንን አውሮፕላን ጣቢያ ሊቀበለኝ አይመጣም ነበር ብዬ አሰብኩ:: ስለዚህ በጃንሆይ በኩል የሚጠብቀኝ መጥፎ ነገር አለመኖሩ ገብቶኝ፣ ከተሳፈርኩበት አውሮፕላን በጥሩ መንፈስ ወርጄ፣ ከብዙ ወራት በኋላ የአገሬን መሬት ረገጥኩ:: ...... በቀጥታ ወደ ገነተ ልዑል ቤተ መንግሥት ሄጄ እጅ ከነሣሁ በኋላ፣ ጃንሆይ በቆይታ ለአንድ ሰዓት አነጋገሩኝ:: ከዚያም በመሰብሰቢያው አዳራሽ፣ አልጋወራሹ፣ ጳጳሱ አቡነ ባስልዮስ፣ ራስ ካሣ፣ ልዑል መኰንን፣ ጸሐፊ ትእዛዝ ወልደጊዮርጊስ፣ አቶ ተፈራወርቅና አቶ ገብረወልድ ባሉበት፣ በእነዚህ በአራት ወራቶች ውስጥ፣ በኒውዮርክ የኤርትራ ጉዳይ በምን አኳኋን እንደተካሄደ ከሁለት ሰዓት በበለጠ ጊዜ በረዥሙ አስረዳሁ:: <u>ጃንሆይ እየደጋገሙ የሚጠይቁኝ ለትሪፖሊታንያ አብስቴንሽን ማድረጋችንና በሱማሌ ጉዳይ ተቃዋሚነታችን ምን ጥቅም አመጣልን ?</u> እያሉ ነበር:: ይህንንም ጥያቄ የደጋገሙልኝ ከእንግሊዝ አምባሳደር በቀረበላቸው ራፖር መሠረት መሆኑ ገባኝ:: እኔም በተቻለኝ የእንግሊዞች ዋና ጥረት መጀመሪያ ለራሳቸው ጥቅም መሆኑን እየደጋገምኩ ካስረዳሁ በኋላ፣ <u>በዓለም ጉባኤ ላይ በትሪፖሊታንያ እና በሱማሌ ጉዳይ የጣልያን ደጋፊዎች ሆነን ብንታይ፣ ጃንሆይ የሚደክሙላት ኢትዮጵያ ምን ያህል ውርደት ላይ እንደምትወድቅ፣ መለካት አይቻልም ነበር አልኳቸው::</u> ከዚሁም ጋር አያይዤ የዓረቦችንና የእስላም አገሮችን ጠላትነት ማትረፍ ብዙ ጉዳት ላይ እንደሚጥለን ስገልጽላቸው፣ የሠራሁት ሁሉ ያለ

ምክንያት አለመሆኑን የተረዱ መሰለኝ:: ...... በዚህ ስብሰባ ላይ ብዙዎቹ፤ ጳጳሱም ጭምር አንዳንድ አስተያየቶች መሰንዘራቸው ይታወሰኛል:: እኔ ግን በአዕምሮዬ ቀድቼ ሁልጊዜ ትዝ የሚለኝ ራስ ካሣ የተናገሩትን ነው:: « ...... በዓለም ዳኞች ፊት ቀርቦ የተከራከረው ጠበቃችን አክሊሉ እንዳስረዳው፣ ውሳኔ ሳይሰጥበት በቀጠሮ የተላለፈው የኛ ጉዳይ ብቻ ሳይሆን፤ ወዳጃችን የሆነው እንግሊዝም፤ ማህል ቤት ያለው ፈረንሣይም፣ ጠላታችን የሆነው ጣልያንም ቢሆኑ፣ የሚፈልጉትን አላገኙም::

በዚህ ምክንያት የኛ ብዙ የተለፋበት ጉዳያችን ለምን ከሌሎቹ ተለይቶ አልተፈጸመልንም? ብለን መቸኰቱ ለዛሬው አይጠቅመንም:: ...... አሁን የሚያስፈልገው፤ ለመስከረሙ ቀጠሮ ጠበቃችን መግቱን ለማዘጋጀት የሚያስፈልገውን ሁሉ ወስኖ አደራውን መስጠት ነው ...... » አሉ:: የራስ ካሣ ንግግር፣ በጣም ተንዛዝቶ የነበረውን ጉባኤ ባጭሩ ቋረጠው:: እኔ በዝርዝር በማስረዳት ረዥም ጊዜ የወሰደብኝን እሳቸው በአንድ ዓረፍተ ነገር ሲቆርጡት በጣም ደስ አለኝ:: ራስ ካሣ እስከ መስከረሙ ቀጠሮ ድረስ ማስናዳት የሚያስፈልገውን ሁሉ መወሰን ነው፤ ያሉትን ሀሳብ ወዲያው ቀልቤ በመጠቀም፣ በሐምሌና በነሐሴ ወራት በላቲን አሜሪካ አገሮች እየተዘዋወርኩ፣ የአገራችንን ጉዳይ እንዳስረዳ ያቀረብኩት ሀሳብ በፍጥነት ተወሰነልኝ:: ከምሽቱ አንድ ሰዓት ተኩል ላይ ስብሰባው በደህና ተፈጽሞ ተበተነ:: ...... »

የጓደኞች ትችት

በግንተ ልዑል ቤተመንግሥት በጃንሆይ ሊቀመንበርነት የተደረገው ስብሰባ፣ አቶ አክሊሉ ሀብተወልድ፣ ስለ ኤርትራ ጉዳይ በሰፊው ያቀረቡት ሪፖርት አጥጋቢ ሆኖ ስለተገመተ፣ የጠነከረ ትችትም ሆነ ወቀሣ ሳይደርስ በደህና በመፈጸሙ፣ የኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ ጥሩ ሞራል አግኝተዋል:: ይልቁንም ከልዑል ራስ ካሣ የተሰጠው መልካም አስተያየት ስብሰባውን በአጭሩ ከመቋረጡም በላይ፣ እስከ መስከረም ወር ድረስ አቶ አክሊሉ ያቀዱት ፕላን በሥራ እንዲውል፤ የንጉሡ ነገሥቱን ፈቃድ አስገኝቶላቸዋል::

አቶ አክሊሉ ብዙ ክርክርና ትችት የገጠማቸው ከቤተመንግሥቱ ውጪ፤ ከአብሮ አደግ ጓደኞቻቸውና በዚያን ዘመን ወጣቶች እየተባሉ ከሚጠሩት ከነ ይልማ ዴሬሣ፣ መኰንን ደስታ፣ አምባዬ ወልደማርያም፣ ጌታሁን ተሰማ ..... ከመሳሰሉት ጋር ነው:: የእብዛኛዎቹ ትችት በኒውዮርክ ከታላቋ ብሪታንያ መልዕክተኞች መካከል አንዳንዶቹ በግልጽ የተናገሩትንና፣ በአዲስ አበባም የእንግሊዝ አምባሳደር ለቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ከሰጣቸው መረጃ ጋር የተቀራረበ አስተያየት ነበር::

1ኛ/ ትሪፖሊታንያ በጣልያን እንድትተዳደር የቀረበው ረቂቅ ውሳኔ ሁለት ሰስተኛውን የድጋፍ ቁጥር ለመሙላት የጐደለው፣በአንድ በሀይቲ ድምፅ ተቃዋሚነት ብቻ ስለሆነ፣ ኢትዮጵያ በሀይቲ ቦታ ድጋፍ ሰጥታ ቢሆን ኖሮ፤ ውሳኔው እንደሚጸድቅ ጥርጥር አልነበረውም::

2ኛ/ በሱማሌም ጉዳይ ጣልያን የሞግዚትነቱን ሥልጣን ለማግኘት የጐደላት፣ ሁለት ድምፅ ብቻ ስለሆነ፣ ኢትዮጵያ ከወዳጇ ከላይቤሪያ

እርዳታ ጠይቃ፣ ሁለቱ አገሮች በመቃወም ፋንታ አብስቴንሽን ቢያደርጉ ኖሮ፣ የቀረበው መፍትሔ ይጸድቅ ነበር።

3ኛ/ የትሪፖሊታንያና የሱማሌ መፍትሔ በደህና ካለቀ፣ ከሁሉም ከፍተኛ ድጋፍ ያገኘው የኤርትራም ጉዳይ ጸድቆ እንደስት ነበር።

በፖለቲካ ውድማ ላይ የሚፈለገውን ምርት ለመሰብሰብ፣ አንዳንድ ጊዜ ከአቋምም ሆነ ከዕምነት ሸርተት ማለት ግዴታ ይሆናል። የኤርትራን ጉዳይ ለማስፈጸም አደራውን የተቀበለው የኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ፣ ጣልያንን ለማጥቃት የደገነውን መሣሪያ፣ ለጊዜው አፈሙዙን አዘቅዝቆ ለጥቅሙ ቢያስብ፣ ውጤቱ ያምርለት ነበር፤ በሚል አስተያየት የአቶ አክሊሉ አብሮ አደግ ወዳጆችና የሥራ ጓደኞች ስሜታቸውን ገለጹላቸው። ይህን የመሳሰለው አስተሳሰብ፣ ለኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ አዲስ ነገር አልሆነባቸውም። በቤተመንግሥቱ አካባቢ « አጉል ጀግንነት » እየተባለ መተቸቱን ያውቃሉ። እንግሊዞችም ሆኑ አሜሪካኖች በኦፊሴል አውጥተው አይናገሩት እንጂ፣ በተባበሩት መንግሥታት ጉባኤ ላይ ኢትዮጵያ የወሰደችው አቋም፣ ሪዞሉሽኑን ለማሳለፍ አልረዳም ብለው፤ ውስጥ ውስጡን መቆጨታቸውን ይገልፁሉ። አብረዋቸው በመልዕክተኝነት የደከሙትም የሥራ ጓደኞቻቸው፣ ጣልያንን ለማጥቃት ስናተኩር፣ ጉዳያችን ሳይፈጸም ቀረ በማለት የተሰማቸውን ሀዘን ያስታውሳሉ። ይሁን እንጂ ለነዚህ ሁሉ፣ በነቀፌታ ሆነ በቅሬታ መልክ ለቀረቡላቸው አስተያየቶች፣ አክሊሉ ሀብተወልድ በሰጡት ሰፊ ማብራሪያ፤ አንድም ጊዜ የሠራሁት ይቆጨኛል ወይም ተሳስቻለሁ አላሉም።

« ...... የኢትዮጵያ መልዕክተኞች መሪ ሆኜ በወሰድኩት እርምጃ ለደረሰው ሁሉ ሙሉ ሀላፊ ስለሆንኩ፣ የሚቀርብልኝን ትችት ማዳመጥና በተገቢው መንገድ የበኩሌን አስተያየት መስጠት እንዳለብኝ የታወቀ ነው። በመጀመሪያ ደረጃ የታሪኩ መሠረት ምን እንደነበረ መመልከት ያስፈልጋል።

...... የኤርትራን በሁለት መከፈል፣ ያውም በሀይማኖት ረገድ የክርስቲያንና የእስላም ግዛት ተብሎ መደልደሉን፣ ማንም ኤርትራዊ፣ ማንም ኢትዮጵያዊ የሚደግፍ የለም። በተለይ የኤርትራ ሕዝብ ስሜት እንደታየው፣ እንኳንስ ከኢትዮጵያ ጋር አንድነትን በሚያምኑት ወገኖች ቀርቶ፣ ኢትዮጵያን አንፈልግም የሚሉት ጥቂቶቹም ቢሆኑ፤ የኤርትራን በሁለት መከፈል አጥብቀው ይቃወማሉ። ከቀዳማዊ ኃይለሥላሴ የተሰጠኝም ኃላፊነት፣ ኤርትራ ከእናት አገሯ ከኢትዮጵያ እንድትቀላቀል ነው እንጂ፣ አገሩን በሁለት ለማስከፈልና ግሚሱን ለሱዳን አስረክቦ ቀሪውን ለመውሰድ አልነበረም። የቤቨን ስፎርሳን ስምምነት በኢትዮጵያ ስም የተቀበልነውም ግዴታ ሆኖብን ነው። በዚያች ሰዓት ይህንን ስምምነት አንቀበልም ብለን ብንጋተር ኖሮ፣ እንግዲያውስ ጣልያን ኤርትራ ተመልሳ በሞግዚትነት ታስተዳድር ብለው እንግሊዝና አሜሪካ ያስወስኑብን ነበር። አቅምና ምርጫ ስለሌለን፣ ለጊዜው ግማሹን ተቀብለን አለአግባብና አለ ሕዝብ ፈቃድ ወደ ሱዳን የተከለለው ግዛት፣ ወደ ጥንት አገሩ ወደ ኢትዮጵያ እንዲመለስ ትግላችንን እንቀጥላለን በሚል ተስፋ፣ የቤቨን ስፎርሳን ፎርሙላ ተቀበልን። ከቤቨን ስፎርሳ ስምምነቶች ውስጥ፣ ኢትዮጵያ ሳትወድ በግዴታ የተቀበለችው፣ ኤርትራን በሚመለከተው ጉዳይ ላይ ብቻ ነው እንጂ፣ የጠላታችን የጣልያንን፤ ሱማሌና ሊቢያ መመለስ፣ አለመሆኑን መገንዘብ አለብን።

ሁለተኛ፤ ጠላታችን ጣልያን እንኳንስ አጠገባችን ሱማሌ ላይ ቀርቶ፣ ሩቅም ቢሆን ትሪፖሊታንያ ላይ ዝር እንዳይል፣ አጥብቆ መከላከል ከኢትዮጵያ የሚጠበቅ ግዳጅ ነው ብዬ አምናለሁ:: ይህንን መሠረታዊ የሆነ እምነታችንን ለውጠን፤ ጣልያን እንደገና እንሰራርቶ በተለይ ድንበራችን ሱማሌ ላይ እንዲነግሥ ድጋፍ መስጠት፣ በእኔ ግምት ኢትዮጵያ እንደገና እንድትወረር መንገዱን ማዘጋጀትና፣ ለአገራችን ነፃነትና ክብር የሞቱትን የአባቶቻችንን ታሪክ ማዋረድ ነው::

ሶስተኛ፣ የኢትዮጵያ ዋና ዓላማ የግዛት ማስፋፋት ጉዳይ ሳይሆን፣ ታሪክን እቦታው ለመመለስ፣ ተለያይተው የኖሩትን ሕዝቦች ለማገናኘት ነው ተብሎ ተደጋግሞ ተነግሯል:: ነገር ግን ለጊዜው መፍትሔ ይሆናል በተባለው በቤቨን ስፎርሳ ስምምነት መሠረት፣ የኤርትራን ግዛት በከፊል ለማግኘት ሲባል ብቻ፤ በተባበሩት መንግሥታት ሸንጐ ላይ፣ ኢትዮጵያ ክብሯን ስታ፤ ድጋፏን ለጣልያን ሰጥታ ቢሆን ኖሮ፤ ለመጭው ታሪካችን ምን ያህል የሚያሳፍር ምዕራፍ እንደምናዘጋጅላት መገንዘብ አለብን::

...... እኔ ይህን ሁሉ ስናገር፤ ከእናንተ ከወዳጆቼና ከወገኖቼ የበለጠ የማስብና የወደፊቲቱን ኢትዮጵያ ጉዳይ አርቄ የምመለከት እኔ ብቻ ነኝ ለማለት አይደለም:: በድምፅ አሰጣጥ ረገድ ከሥራ ጓደኞቼም ሆነ ከሌላው ቦታ፣ የተሰነዘረው አስተያየትና ትችት፤ በተግባር ሊፈጸም የሚችል አልነበረም ብዬ አልከራከርም:: ይሁን እንጂ ሁሉም በየፊናው ይኸ ቢደረግ ኖሮ? ይኸ ቢሆን ኖሮ ? ...... ውጤቱ ያምር ነበር እያለ ሀሳቡን ያመቻቸው፣ የጉባኤው ውጤት ከታየ በኋላ ነው:: ጉዳዩ በቀረበ ጊዜ፣ ለትሪፖሊታንያ አንድ ድምፅ፣ ለሱማሌ የሁለት አገሮች ድምፅ፤ ይጐድላል የሚል ሂሣብ አልተተመነም:: በትሪፖሊታንያ ጉዳይ የሀይቲ መልዕክተኛ የመንግሥቱን መምሪያ ጥሶ፤ ከደጋፊነት ወደ ተቃዋሚነት የተለወጠው ሳይጠበቅ በድንገት ነው:: በሱማሌም ጉዳይ፣ ይኸው በጥባጩ የሀይቲ መልዕክተኛ መደገፉን ትቶ ተቃዋሚ መሆኑ፣ ሕንድም ከአብስቴንሽን ወደ ተቃዋሚነት መዛወሩ ያልታሰበ ዱብዕዳ ነው:: አባል መንግሥታቶች ድምፅ እንዲሰጡ ጥያቄው ከመቅረቡ በፊት፣ የእንግሊዝና የአሜሪካ መልዕክተኞች ብርቱ ክትትል አድርገው፣ ውጤቱ የሚያረካቸው እንደሚሆን እርግጠኞች ነበሩ:: ለምሣሌ በትሪፖሊታንያ ጉዳይ ኢትዮጵያ በመቃወም ፋንታ አብስቴን ብታደርግልን፣ የሁለት ሶስተኛውን የድጋፍ ድምፅ ለማግኘት ዋስትና ይሰጠናል ብለው ስለለመኑን፣ ጥያቄያቸውን ቅር እያለን ተቀብለን ፈጽመናል:: በሱማሌ ጉዳይ ግን ጣልያን ተመልሳ ትግዛ ብላ፤ ኢትዮጵያ በምንም ዓይነት ድጋፍ እንደማትሰጥ እንግሊዝና አሜሪካ በሚገባ ተረድተውላታል::

ለኢትዮጵያ ክብር፣ ለኢትዮጵያ የወደፊት ታሪክ፣ በረዥሙ ማሰብና መጨነቁን ትቶ የጊዜውን ጥቅም ብቻ ተከትሎ፣ ጣልያንን አጨብጭቦ መደገፍ ይሻላል ከተባለ፣ ወቃሾቼ እንደተናገሩት፣ ኤርትራ በከፊል ከኢትዮጵያ ጋር እንዲቀላቀል የቀረበው ውሳኔ እንደሚጸድቅ እኔም አልክድም:: ነገር ግን እንዲታወቅልኝ የምፈልገው፤ በሱማሌ ጉዳይ በምንም አኳኋን የጠላታችን የጣልያን ደጋፊ ሆኜ በአገሬ ስም ድምፅ ለመስጠት ጨርሶ የማልሞክረው መሆኑን ነው:: በበኩሌ እስካሁን የሠራሁትና የተሰጠኝንም መምሪያ የተረጐምኩት፣ ለኢትዮጵያ በሚጠቅም መንገድ ነው ብዬ አምናለሁ:: እንግዲህ፣ ለሚወቅሱኝም ሆነ፣ እውነት አለህ ብለው ለሚደግፉኝ፣ ማስረዳት አስፈላጊ ነው ከተባለ፤ ከዚህ የበለጠ ማብራሪያ የለኝም:: ..... »

ከዚህ በላይ የተገለጸውን የአቶ አክሊሉን ዝርዝር ማስረጃ፤ በዚያን ዘመን ወጣት ከተባሉት ሚኒስትሮችና ከከፍተኛ ባለሥልጣኖች መካከል፣ አቶ ይልማ ዴሬሣና አቶ መኰንን ደስታ የሚያረካ ሆኖ ሲቀበሉት፤ እነ ዶክተር አምባዬ ወልደማርያም የሚያጠግብ ምክንያት አይደለም በማለት ነቀፌታቸውን ቀጠሉ። አንዳንዶቹም « ..... ስለ ኤርትራ ጉዳይ ወልደጊዮርጊስና አክሊሉ የሚያቦኩት፣ መቼ ተጋግሮ ገበታ ላይ እንደሚቀርብ አይታወቅም ..... » እያሉ ሲተቹ ከረሙ።

አቶ አክሊሉ በአገር ፍቅር ስሜት እየነደዱ የጠላቶቻችንን እና የአጫፋሪዎቻቸውን ተንኮል በመቋቋም፣ በዓለም ጉባኤ ፊት ያደረጉት ትግል ምን ያህል ከባድ እንደነበረ፤ በዚያን ዘመን የዛሬው የቴክኒዎሎጂ ጥበብ ባለመኖሩ፤ ሥዕሉ ኢትዮጵያ መጥቶ ሊታይና ሊመዘን አልቻለም። ማየትና መስማትም የተለያየ በመሆኑ፣ በተባበሩት መንግሥታት ሸንጐ ላይ፤ ከነ ኮምት ስፎርሳ፣ ከነ ሄክቶር ሜክኒል፣ ከነ ዶክተር አርሴ፣ ከነ ኩቭ ደ ሙርቪል ጋር፤ አቶ አክሊሉ የገጠሙትን ሙግትና ያሳዩትን የሚያኮራ ኢትዮጵያዊነት፣ አዲስ አበባ ያሉት ወዳጆቻቸው ሆኑ ተወዳዳሪዎቻቸው ዓይናቸው ባለማየቱ የጆሮአቸውን ማመን አልፈለጉም። በጠቅላላው በአቶ አክሊሉ ላይ ከየአቅጣጫው ይሰነዘሩ የነበሩት ትችቶች ሠላም የሚነሱ፤ አንዳንዴም ሞራል የሚነኩ ነበሩ። ሳይደግስ አይጣላም እንደሚባለው፤ በዚያች በአስቸጋሪ ሰዓት ንጉሠ ነገሥቱና ጸሐፊ ትእዛዛቸው፤ የአቶ አክሊሉን ብርቱ ጥረት ስለሚያውቁላቸው፤ <u>ሐምሌ 4 ቀን 1949 ዓ.ም የአስቃ ሀብተወልድ ልጅ፤ ከምክትልነት የቀዳማዊ ኃይለሥላሴ ሙሉ የውጭ ጉዳይ ሚኒስትር ሆነው ሲሾሙ፣ ለኤርትራ ጉዳይ ከሙሉ ሥልጣን ጋር አሁንም ባለ አደራው እሳቸው መሆናቸው በአፈሲየል ተነገረ።</u>